

Полієнко Андрій

<https://orcid.org/0009-7704-1601>

Аспірант кафедри історії України, археології та краєзнавства,
Національний університет
«Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка
(Чернігів, Україна) E-mail: arol08036@gmail.com

**ВОЛОНТЕРСТВО СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ
ЯК ФОРМА ГРОМАДЯНСЬКОЇ АКТИВНОСТІ ТА СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ
В УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ
(НА ПРИКЛАДІ НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
«ЧЕРНІГІВСЬКИЙ КОЛЕГІУМ» ІМЕНІ Т. Г. ШЕВЧЕНКА)**

Мета статті – аналіз волонтерських практик здобувачів вищої освіти як складової волонтерського руху Чернігівщини в умовах російсько-української війни (2014–2025 рр.) на прикладі Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка (далі – НУЧК) та з'ясування їхньої ролі у становленні громадянської активності та соціальної відповідальності молоді в регіональному та інституційному контексті.

Методологія дослідження ґрунтується на принципах історизму, наукової об'єктивності та системності. Історико-генетичний метод використано для з'ясування причин і чинників трансформації волонтерської діяльності в умовах російсько-української війни. Історико-порівняльний метод застосовано для зіставлення форм волонтерської активності у різні періоди війни, зокрема до та після 2022 р. Метод усної історії використано для фіксації досвіду учасників волонтерського руху. Метод кейс-стаді дозволив проаналізувати діяльність НУЧК як одного з осередків волонтерського руху Чернігівщини. Застосування цих методів забезпечує комплексний аналіз студентського волонтерства як історичного явища.

Наукова новизна полягає в тому, що уперше у межах історичного аналізу волонтерського руху Чернігівщини введено до наукового обігу матеріали, що відображають студентське волонтерство як інституційну складову регіонального волонтерського середовища в умовах російсько-української війни. На прикладі НУЧК показано трансформацію студентського волонтерства з епізодичної соціальної активності у стійку форму громадянської участі. Використання методу усної історії дозволило зафіксувати суб'єктивний досвід учасників волонтерського руху як джерело до історії повсякдення та соціальної мобілізації населення Чернігівщини.

Висновки. Студентське волонтерство в НУЧК є важливою складовою волонтерського руху Чернігівщини та розвивається у взаємодії з місцевими громадами і громадськими організаціями. У період російсько-української війни, особливо після 2022 р., воно набуло системного характеру та чіткої ціннісної орієнтації, спрямованої на підтримку Збройних сил України, допомогу цивільному населенню та збереження пам'яті про події війни. Досвід НУЧК засвідчує роль закладів вищої освіти як важливих осередків громадянської мобілізації та формування соціальної відповідальності молоді. Зібрані усноісторичні матеріали та зафіксовані волонтерські практики становлять джерельну основу для подальших досліджень історії російсько-української війни на регіональному рівні. Перспективним є вивчення локальних волонтерських ініціатив і ролі університетського середовища у процесах громадянської мобілізації та історії воєнного повсякдення.

Ключові слова: волонтерство, студентська молодь, громадянська ідентичність, соціальна відповідальність, російсько-українська війна, усна історія.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. В умовах російсько-української війни волонтерський рух набув особливого значення як форма громадянської мобілізації та соціальної солідарності. Починаючи з 2014 р., а особливо після повномасштабного вторгнення у 2022 р., волонтерство стало одним із ключових чинників підтримки обороноздатності держави, надання гуманітарної допомоги та зміцнення соціальної стійкості регіонів. Відтак волонтерство слід розглядати не лише як суспільну практику, а й як важливий об'єкт історичного аналізу, що дає змогу простежити процеси громадянської мобілізації, самоорганізації та трансформації повсякденного життя під час війни.

Попри зростання наукового інтересу до волонтерського руху в Україні, більшість досліджень зосереджена на загальнонаціональному рівні або розглядає його у правовому, соціологічному чи політологічному контекстах. Натомість історичні дослідження регіональних практик, особливо в освітньому середовищі, залишаються недостатніми. Це зумовлює потребу у вивченні локальних форм волонтерства, які дозволяють глибше зрозуміти особливості його функціонування в регіонах.

Особливий інтерес становить досвід НУЧК, який упродовж війни став одним із центрів розвитку студентського волонтерства на Чернігівщині. Аналіз ініціатив студентів дозволяє простежити, як волонтерство еволюціонувало від поодиноких форм допомоги до системної соціальної практики, інтегрованої у регіональний волонтерський рух.

Зв'язок окресленої проблематики з важливими науковими та практичними завданнями полягає у можливості розширення джерельної та аналітичної бази з історії російсько-української війни на регіональному рівні, зокрема в межах історії повсякдення, громадянської активності та суспільної мобілізації. Водночас результати дослідження можуть бути використані у практиці освітньої та виховної роботи закладів вищої освіти, а також у формуванні підходів до документування та збереження історичної пам'яті про волонтерський рух Чернігівщини в умовах сучасних воєнних викликів.

Аналіз основних досліджень і публікацій. У новітній українській історіографії волонтерський рух осмислюється як одна з ключових форм громадянської мобілізації в умовах суспільно-політичних трансформацій та війни. Дослідники розглядають волонтерство не лише як реакцію на кризові ситуації, а як стійке соціальне явище, що сформувалося в період Революції Гідності та зазнало подальшого розвитку в умовах російсько-української війни.

Важливим теоретико-історичним підґрунтям для аналізу волонтерського руху є колективна монографія «Про гідність. Волонтерський рух в Україні 2013–2017 років», у якій волонтерство осмислюється як загальнонаціональний феномен періоду Революції Гідності та початкового етапу російсько-української війни [1]. Запропоновані авторами підходи до аналізу мотиваційних засад, організаційних форм і суспільних функцій волонтерської діяльності створюють аналітичну рамку для інтерпретації регіональних волонтерських практик у подальші роки війни, зокрема на прикладі Чернігівської області.

Окремий масив наукових праць присвячено аналізу молодіжного та студентського волонтерства, переважно в межах соціально-педагогічних і міждисциплінарних досліджень [2; 5; 13; 14]. У цих роботах волонтерська діяльність молоді розглядається як форма громадянської участі, чинник соціалізації та відповідь на виклики воєнного часу. Водночас у більшості таких досліджень домінує прикладний або соціальний підхід, тоді як історичний аналіз регіональних практик волонтерства залишається фрагментарним. У соціально-педагогічному дискурсі волонтерство молоді аналізується насамперед крізь призму мотивації, формування громадянської відповідальності та підготовки майбутніх фахівців. Так у працях Д. Нагорної молодіжна волонтерська діяльність розглядається як керований соціальний процес, що передбачає цілеспрямовані механізми залучення, підготовки та супроводу волонтерів, актуальні в умовах суспільних криз і війни [15]. Ці підходи дозволяють інтерпретувати студентське волонтерство не лише як спонтанну ініціативу, а як структуровану соціальну практику.

Історико-правовий вимір волонтерського руху представлений у дослідженні О. Головка, який простежує еволюцію волонтерства в Україні у контексті розвитку громадянського суспільства та нормативно-правового забезпечення [3].

Проблематика молодіжного та студентського волонтерства в умовах війни отримала розвиток у праці О. Кравченко, Н. Коляди та І. Гончара, які проаналізували досвід чотирьох закладів вищої освіти в Україні та розглянули участь студентської молоді у волонтерських ініціативах як складову професійної підготовки [11]. Дослідники підкреслили роль закладів вищої освіти як осередків соціальної мобілізації та організаційної підтримки волонтерського руху.

Наукове розуміння виховного потенціалу волонтерського руху дістало розвиток у дослідженні О. Кос, у якому проаналізовано формування гуманістичних цінностей студентів у межах позааудиторної діяльності [9, 84-85]. Висновки дослідниці дають підстави розглядати волонтерство як значущий чинник соціалізації та громадянського самоствердження молоді. Це стає стратегічно важливим у контексті воєнного сьогодення, оскільки сприяє зміцненню соціальної згуртованості та суб'єктивізації молодого покоління як активного учасника державотворчих процесів.

Сучасна наукова думка інтерпретує волонтерство як фундаментальний чинник соціальної згуртованості. Зокрема, у дослідженнях А. Котелевець та Я. Мартинок акцентовано увагу на ролі добровільних ініціатив у процесах формування колективної ідентичності та зміцнення горизонтальних зв'язків у суспільстві під час системних криз, що важливо враховувати для об'єктивного історичного аналізу трансформацій волонтерського руху в умовах війни [10]. Подібну інтерпретацію волонтерства як прояву солідаризації громадянського суспільства в умовах російсько-української війни представлено у дослідженні А. Полієнка [18].

Регіональний та локальний виміри зазначеної проблематики репрезентовані у доробку науково-педагогічних працівників НУЧК. Так, Т. Дорохіна та С. Токарев схарактеризували безпосередню участь студентської спільноти у документуванні подій повномасштабної війни на Чернігівщині [6]. Діяльність здобувачів освіти університету зі збору джерел до історії повсякдення війни трактується ними як дієва форма громадянської суб'єктивності та волонтерської активності. Наукові розвідки О. Гринь, присвячені феномену дитячого волонтерства в умовах воєнного стану, дають змогу суттєво розширити вікові межі аналізу волонтерського руху на Чернігівщині [4].

Таким чином, наявні дослідження створюють важливе теоретичне підґрунтя для вивчення волонтерського руху, однак потребують доповнення історичним аналізом студентського волонтерства як складової регіонального волонтерського середовища в умовах тривалої війни. У цьому контексті звернення до досвіду Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка, який у складних умовах воєнних викликів став осередком активної волонтерської діяльності здобувачів вищої освіти,

дозволяє доповнити загальноукраїнську картину та увиразнює роль університетської спільноти у формуванні громадянської ідентичності молоді на Чернігівщині.

Виклад основного матеріалу. Волонтерський рух на Чернігівщині формувався як відповідь місцевих спільнот на виклики війни. На її початку, з 2014 р., він базувався переважно на ініціативах окремих громадян і громадських організацій. Після 2022 р. волонтерство зазнало якісних змін і стало одним із ключових механізмів соціальної мобілізації, взаємодопомоги та консолідації суспільства.

Важливу роль у цих процесах відіграли заклади вищої освіти, які виступили організаційними осередками волонтерської активності молоді. НУЧК став одним із центрів формування студентських волонтерських ініціатив, інтегрованих у регіональний волонтерський рух. Здобувачі освіти залучені до різних напрямів волонтерської діяльності, зокрема до організації гуманітарної допомоги, збору й розподілу ресурсів для військових і цивільного населення, інформаційної підтримки, участі у громадських ініціативах та організації культурно-просвітницьких подій для громадян.

Важливим етапом розвитку студентського волонтерства в НУЧК став волонтерський проєкт «Рука допомоги», започаткований у 2021 р. у Навчально-науковому інституті психології та соціальної роботи [22] за підтримки Чернігівського обласного молодіжного центру, який став платформою для взаємодії студентської спільноти із громадським сектором [18]. Його реалізація сприяла залученню студентської молоді до соціально значущих ініціатив і стала одним із прикладів інституціоналізації волонтерської діяльності в університетському середовищі.

Процеси інституціоналізації волонтерства відбуваються у взаємодії з чинною державною політикою, спрямованою на формування громадянської ідентичності та розвиток соціальної відповідальності молоді [8]. У цьому контексті університет реалізує функцію соціального служіння, сприяючи залученню студентства до практик громадянської участі та формуванню горизонтальних зв'язків із місцевими громадами та громадськими організаціями. Волонтерство в університетському просторі виступає не лише формою суспільної допомоги, а й важливим механізмом громадянської соціалізації молоді, розвитку її соціальної відповідальності та формування культури солідарності в умовах війни.

Особливістю студентського волонтерства в НУЧК стало поєднання практичної допомоги з елементами освітньої та дослідницької діяльності. Зокрема, здобувачі освіти Навчально-наукового інституту історії і соціогуманітарних дисциплін імені О. М. Лазаревського здійснюють документування подій повномасштабної війни, фіксацію усних свідчень мешканців Чернігівщини про повсякденний досвід життя в умовах бойових дій та окупації [7; 12; 17; 20; 21]. Такі практики з одного боку сприяють формуванню громадянської позиції студентської молоді, з іншого – створюють джерельну базу для подальших історичних досліджень регіонального виміру війни. Аналіз інтерв'ю учасниці проєкту з документування свідчень респондентки А. [з міркувань безпеки дані про респондентів анонімізовано. – Авт.], 2006 р.н., студентки 3 курсу Навчально-наукового інституту історії та соціогуманітарних дисциплін імені О. М. Лазаревського НУЧК, дозволяє виявити специфіку волонтерської роботи на деокупованих територіях: «Коли ми виїжджали в села Киселівської громади, найважчим було не просто записати факти про окупацію, а вислухати людей. Для нас, студентів, це стало переходом від теорії до історії, де ти водночас і дослідник, і психологічна підтримка». Це ілюструє поєднання волонтерства з професійним зростанням майбутніх істориків.

Волонтерська активність здобувачів освіти НУЧК включає участь у благодійних та соціально орієнтованих проєктах, спрямованих на підтримку ветеранів, поранених військовослужбовців і дітей захисників України. Зокрема, університетські спортивні та благодійні заходи, що проводилися у 2022–2025 рр., стали простором взаємодії студентської спільноти з ветеранським середовищем і прикладом тяглості волонтерської допомоги в умовах війни. Такі ініціативи сприяли формуванню внутрішньої солідарності університетської спільноти та посиленню її зв'язків із місцевим середовищем.

Однією з форм практичної реалізації цих принципів є розвиток волонтерської діяльності та залучення молоді до громадянських ініціатив. Зокрема, у жовтні 2024 р. у Ніжинському державному університеті імені Миколи Гоголя було організовано Школу волонтерства, спрямовану на популяризацію волонтерських практик серед студентської молоді та формування навичок громадянської участі.

Подібні ініціативи засвідчують загально регіональну тенденцію активізації студентського волонтерства на Чернігівщині, де студентська молодь активно залучається до соціальних, гуманітарних та благодійних ініціатив. Участь студентів у підтримці військовослужбовців, допомозі цивільному населенню та громадських ініціативах у період повномасштабної війни демонструють формування стійких практик громадянської активності й соціальної відповідальності в університетському середовищі.

Після початку повномасштабного російського військового вторгнення у 2022 р. волонтерська діяльність в університетському середовищі суттєво розширилася як за змістом, так і за масштабами. Якщо у попередній період вона здебільшого реалізовувалася у формі окремих соціальних ініціатив, то в умовах війни набула системного характеру, охопивши гуманітарну допомогу, підтримку військовослужбовців і ветеранів, благодійні та спортивні заходи, а також участь у правозахисних і документальних проєктах.

Особливу роль у цьому процесі відіграють заходи факультету фізичного виховання. Традиційний турнір «Зимова Іскра» (2025 р.) демонструє тяглість волонтерської допомоги: від підтримки поранених ветеранів (С. Герасименка, О. Анулі, А. Шовкуна) до допомоги дітям захисників. Важливим є залучення до цих процесів лідерів думок, таких як керівник Центру ветеранського розвитку НУЧК, ветеран оборони Чернігова Г. Маханьков. Спільні спортивні та благодійні заходи, спрямовані на реабілітацію випускників (зокрема О. Зуба), ілюструють високий рівень внутрішньокорпоративної солідарності [22].

Окремим напрямом волонтерської діяльності стало залучення студентів до правозахисних ініціатив, пов'язаних із документуванням воєнних злочинів на території Чернігівської області. Прикладом цього є співпраця університету з ГС «Освітній Дім прав людини – Чернігів», в процесі якої здобувачів вищої освіти було залучено до проекту «Документування воєнних злочинів у Чернігівській області» [16]. Співпраця університету з правозахисними організаціями засвідчує розширення змісту волонтерства від гуманітарної допомоги до участі у процесах правової фіксації наслідків війни, що має важливе значення для захисту національних інтересів України у міжнародному контексті.

Аналіз усноісторичних матеріалів свідчить, що значна частина активних учасників волонтерського руху Чернігівщини має досвід навчання або професійної діяльності, пов'язаної з НУЧК. Це дає підстави розглядати університет як один із важливих чинників формування локальних волонтерських мереж і середовища громадянської активності, що виходить за межі суто студентської спільноти та охоплює випускників різних років.

Важливо зазначити, що волонтерська активність у НУЧК не є стихійною, а системно інтегрована у виховне та соціокультурне середовище закладу, що корелює з державними пріоритетами розвитку освіти (таблиця 1). Наведені дані свідчать, що університет виступає осередком формування громадянських компетентностей, соціальної відповідальності та практик громадянської участі студентства.

Таблиця 1

**Відповідність ціннісно-нормативних засад
виховної та волонтерської діяльності НУЧК державній освітній політиці України**

Ціннісно-нормативний аспект	Нормативно-правова база	Ключові положення документів	Реалізація в НУЧК
Формування громадянської ідентичності	Концепція громадянської освіти (2018)	Формування активної громадянської позиції, відповідальності, участі в суспільному житті	Волонтерська діяльність як інструмент громадянської освіти, залучення здобувачів освіти до суспільно корисних ініціатив
Громадянська активність і соціальна відповідальність	Закон України «Про освіту»	Виховання відповідальних громадян, здатних до свідомого вибору та дій	Інтеграція волонтерства у виховну роботу, розвиток культури служіння громаді
Соціальна солідарність і партнерство	Стратегія розвитку вищої освіти в Україні	Розвиток соціальної відповідальності ЗВО; взаємодія з громадами та стейкхолдерами	Партнерство з органами місцевого самоврядування, ГО, благодійними організаціями
Гуманістична спрямованість освіти	Концепція національно-патріотичного виховання	Утвердження гуманістичних цінностей, поваги до гідності людини	Волонтерські практики допомоги вразливим категоріям населення в умовах війни
Національна ідентичність та патріотизм	Закон України «Про вищу освіту»	Формування національної свідомості та громадянських якостей	Осмислення волонтерства як форми громадянського та національного служіння
Реакція на суспільні та безпекові виклики	Стратегія національно-патріотичного виховання	Враховання умов воєнного стану, суспільних трансформацій	Адаптація виховної та волонтерської діяльності до умов війни
Практикоорієнтоване навчання	Стратегія розвитку вищої освіти	Поєднання теорії та практики, формування компетентностей	Волонтерство як форма набуття соціального й громадянського досвіду
Формування соціальних і громадянських компетентностей	Європейські рамки ключових компетентностей	Громадянська компетентність, соціальна активність	Розвиток навичок взаємодії, відповідальності, лідерства через волонтерство
Інституційна автономія ЗВО	Закон України «Про вищу освіту»	Право ЗВО формувати власну виховну політику	Розробка локальних положень і концепцій виховної та волонтерської роботи
Безперервність громадянського виховання	Концепція громадянської освіти	Громадянська освіта протягом життя	Системна виховна робота протягом усього періоду навчання здобувачів освіти

Отже, порівняльний аналіз нормативних засад і практик виховної та волонтерської діяльності засвідчує, що університетське середовище НУЧК виступає важливим інституційним простором формування громадянських компетентностей, соціальної відповідальності та культури суспільної солідарності в умовах російсько-української війни. Водночас практична реалізація цих принципів простежується у конкретних волонтерських ініціативах студентської спільноти університету, які відображають трансформацію студентського волонтерства у складову регіонального волонтерського руху.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Студентське волонтерство в НУЧК є важливою складовою волонтерського руху Чернігівщини та розвивається у взаємодії з місцевими громадами і громадськими організаціями. У період російсько-української війни, особливо після 2022 р., воно набуло системного характеру та чіткої ціннісної орієнтації, спрямованої на підтримку Збройних сил України, допомогу цивільному населенню та збереження пам'яті про події війни. Досвід НУЧК засвідчує роль закладів вищої освіти як важливих осередків громадянської мобілізації та формування соціальної відповідальності молоді. Зібрані усноісторичні матеріали та зафіксовані волонтерські практики становлять джерельну основу для подальших досліджень історії російсько-української війни на регіональному рівні. Перспективним є вивчення локальних волонтерських ініціатив і ролі університетського середовища у процесах громадянської мобілізації та історії воєнного повсякдення.

References

1. Аркуша О., Литвин М. Про гідність. Волонтерський рух в Україні 2013–2017 років / упоряд. Г. Боднар, О. Лукачук, Л. Хлипавка. Львів : Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2018. 814 с.
Arkusha, O., & Lytvyn, M. (2018). Pro hidnist. Volonterskyi rukh v Ukraini 2013–2017 rokiv [On Dignity: The Volunteer Movement in Ukraine, 2013–2017]. (H. Bodnar, O. Lukachuk, & L. Khlypavka, Comp.). Lviv, Ukraine. [in Ukrainian].
2. Вайнола Р. Х., Друзь Г. М., Ворошчук О. Д. Роль соціальної освіти у формуванні громадянської свідомості та соціальної відповідальності молоді України. *Педагогічна академія: наукові записки*. 2025. № 21. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.17002460>.
Vainola, R. Kh., Druz, H. M., & Voroshchuk, O. D. (2025). Rol sotsialnoyi osvity u formuvanni hromadyan-skoyi svidomosti ta sotsialnoyi vidpovidalnosti molodi Ukrainy [The role of social education in the formation of civic consciousness and social responsibility of Ukrainian youth]. *Pedahohichna akademiya: naukovy zapysky – Pedagogical Academy: Scientific Notes*. 21. Retrieved from: <https://doi.org/10.5281/zenodo.17002460> [in Ukrainian].
3. Головка О. В. Волонтерство в Україні: історико-правовий аспект. *Право і безпека*. 2023. № 2 (89). С. 9–18. DOI: <https://doi.org/10.32631/pb.2023.2.01>.
Holovko, O. V. (2023). Volonterstvo v Ukraini: istoryko-pravovyi aspekt [Volunteering in Ukraine: Historical and legal aspects]. *Pravo i bezpeka – Law and Safety*, 2(89), 9–18. Retrieved from: <https://doi.org/10.32631/pb.2023.2.01> [in Ukrainian].
4. Гринь О. Дитяче волонтерство на Чернігівщині в умовах повномасштабної російсько-української війни. *Війна, наука та емоції: від інтерв'ю до пам'ятстворення*. 2025. С. 161–172. DOI: <https://doi.org/10.52323/2025u-0019006>.
Hryn, O. (2025). Dityache volonterstvo na Chernihivshchyni v umovakh povnomasshtabnoyi rosiisko-ukrayinskoyi viiny [Children's volunteering in Chernihiv region during the full-scale Russian-Ukrainian war]. *Viina, nauka ta emotsiyi: vid intervyyu do pamyattvorennya – War, science and emotions: From interview to memory-making*. 161–172. Retrieved from: <https://doi.org/10.52323/2025u-0019006> [in Ukrainian].
5. Дворська А. О. Волонтерська діяльність як чинник формування громадянської культури. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*. 2025. № 217. С. 100–103.
Dvorska, A. O. (2025). [Volunteer activity as a factor in the formation of civic culture]. *Naukovy zapysky. Seriya: Pedahohichni nauk – Scientific Notes. Series: Pedagogical Sciences*, 217, 100–103 [in Ukrainian].
6. Дорохіна Т., Токарев С. Етнографічна практика в Інституті історії: досвід та перспективи. *Вісник Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка. Серія: Педагогічні науки*. 2023. № 24 (180). С. 157–168.
Dorokhina, T., & Tokariev, S. (2023). Etnohrafichna praktyka v Instytuti istorii: dosvid ta perspektyvy [Ethnographic practice at the Institute of History: Experience and prospects]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu «Chernihivskyi kolehium» imeni T. H. Shevchenka. Seriya: Pedahohichni nauky – Bulletin of the T. H. Shevchenko National University «Chernihiv Colehium»*. Series: Pedagogical Sciences. 24(180), 157–168 [in Ukrainian].
7. Дубина Д., Усік Т. Сновська міська територіальна громада в умовах російської агресії. *Війна, наука та емоції: від інтерв'ю до пам'ятстворення*. 2025. С. 265–269. DOI: <https://doi.org/10.52323/2025u-0019006>.
Dubyna, D., & Usik, T. (2025). Snovska miska terytorialna hromada v umovakh rosiiskoyi ahresii [Snovsk city territorial community in the conditions of Russian aggression]. *Viina, nauka ta emotsiyi: vid intervyyu do pamyattvorennya – War, science and emotions: From interview to memory-making*. 265–269. Retrieved from: <https://doi.org/10.52323/2025u-0019006> [in Ukrainian].
8. Закон України «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності» від 13 грудня 2022 р. № 2834-IX. URL: <https://surl.li/beokit> (дата звернення: 17.03.2026).
Zakon Ukrainy «Pro osnovni zasady derzhavnoi polityky u sferi utverdzhennia ukrainskoi natsionalnoi ta hromadianskoi identychnosti» [Law of Ukraine «On the Basic Principles of State Policy in the Sphere of Affirming Ukrainian National and Civic Identity»] № 2834-IX (December 13, 2022). Retrieved December 17, 2025. Retrieved from: <https://surl.li/beokit> [in Ukrainian].

9. Кос О. Виховання гуманістичних цінностей студентів у позааудиторній волонтерській діяльності : дис. ... д-ра філософії: 011 Освітні, педагогічні науки. 2025.
Kos, O. (2025). Vychovannia humanistychnykh tsinnosteï studentiv u pozaaudytornii volonterskii diïalnosti [Education of humanistic values of students in extracurricular volunteer activities]. *Doctoral dissertation, specialty 011 Educational, pedagogical sciences* [in Ukrainian].
10. Котелевець А. М., Мартинюк Я. Соціальна згуртованість молоді як ресурс розвитку громади: досвід європейських країн та України. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 5: Педагогічні науки*. 2022. № 1(1). С. 174–179.
Kotelevets, A. M., & Martyniuk, Ya. (2022). Sotsialna zghurtovanist molodi yak resurs rozvytku hromady: dosvid yevropeiskykh krain ta Ukrainy [Social cohesion of youth as a resource for community development: Experience of European countries and Ukraine]. *Naukovyi chasopys NPU imeni M. P. Dragomanova. Seriiia 5: Pedahohichni nauky – Scientific Journal of the National Pedagogical Dragomanov University. Series 5: Pedagogical Sciences*, 1(1), 174–179 [in Ukrainian].
11. Кравченко О., Коляда Н., Гончар І. Підготовка майбутніх соціальних працівників до волонтерської діяльності. *Social Work and Education*. 2025. Т. 12. № 3. С. 332–343.
Kravchenko, O., Koliada, N., & Honchar, I. (2025). Pidhotovka maibutnykh sotsialnykh pratsivnykiv do volonterskoi diïalnosti [Preparation of future social workers for volunteer activities]. *Social Work and Education*, 12(3), 332–343 [in Ukrainian].
12. Ладисев В., Марченко Д. Села Трисвятська Слобода та Павлівка Київської сільської громади в умовах російської агресії. *Війна, наука та емоції: від інтерв'ю до пам'ятстворення*. 2025. С. 251–254. DOI: <https://doi.org/10.52323/2025u-0019006>.
Ladysiev, V., & Marchenko, D. (2025). Sela Trysvyatska Sloboda ta Pavlivka Kyiinskoï silskoi hromady v umovakh rosiiskoi ahresii [Villages Trysvyatska Sloboda and Pavlivka of the Kyiinka rural community in the conditions of Russian aggression]. *Viina, nauka ta emotsiyi: vid intervvyu do pamyattetvorennia – War, science and emotions: From interview to memory-making*. 251–254 [in Ukrainian].
13. Марченко І. Ф., Верескун М. В. Молодіжне волонтерство в Україні в умовах війни: трансформації, виклики та шляхи підвищення ефективності. *Психологія та соціальна робота*. 2025. № 2. С. 84–94.
Marchenko, I. F., & Vereskun, M. V. (2025). Molodizhne volonterstvo v Ukraini v umovakh viiny: transformatsii, vyklyky ta shliakhy pidvyshchennia efektyvnosti [Youth volunteering in Ukraine during the war: Transformations, challenges and ways to increase efficiency]. *Psykhohohiia ta sotsialna robota – Psychology and Social Work*, 2, 84–94 [in Ukrainian].
14. Мороз І. М., Каюн В. О. Роль історичної освіти у формуванні громадянської ідентичності молоді. *Вісник гуманітарних наук*. 2025. № 12. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.17438988>.
Moroz, I. M., & Kaiun, V. O. (2025). Rol istorychnoi osvity u formuvanni hromadianskoi identychnosti molodi [The role of historical education in the formation of civic identity of youth]. *Visnyk humanitarnykh nauk – Bulletin of Humanities*. 12. Retrieved from: <https://doi.org/10.5281/zenodo.17438988> [in Ukrainian].
15. Нагорна Д. Технології залучення молоді до волонтерства в Україні. *Social Work and Education*. 2022. Т. 9. № 3. С. 340–357. DOI: <https://doi.org/10.25128/2520-6230.22.3.2>.
Nahorna, D. (2022). Tekhnolohii zaluchennia molodi do volonterstva v Ukraini [Technologies of youth involvement in volunteering in Ukraine]. *Social Work and Education*, 9(3), 340–357. Retrieved from: <https://doi.org/10.25128/2520-6230.22.3.2> [in Ukrainian].
16. Освітній Дім прав людини – Чернігів. URL: <https://ehrh.org/>
Educational House of Human Rights – Chernihiv. Retrieved from: <https://ehrh.org/> [in Ukrainian].
17. Осипчук Я. Село Шестовиця Київської сільської громади в умовах тимчасової російської окупації 2022 р. *Війна, наука та емоції: від інтерв'ю до пам'ятстворення*. 2025. С. 255–259. DOI: <https://doi.org/10.52323/2025u-0019006>.
Osypchuk, Ya. (2025). Selo Shestovytsia Kyiinskoï silskoi hromady v umovakh tymchasovoi rosiiskoi okupatsii 2022 r. [Village Shestovytsia of the Kyiinka rural community during the temporary Russian occupation in 2022]. *Viina, nauka ta emotsiyi: vid intervvyu do pamyattetvorennia – War, science and emotions: From interview to memory-making*. 255–259. Retrieved from: <https://doi.org/10.52323/2025u-0019006> [in Ukrainian].
18. Полієнко А. Волонтерський рух в Україні в умовах російсько-української війни як прояв солідаризації громадянського суспільства. *Громадянське суспільство України: стан і перспективи розвитку в умовах російсько-української війни*. Харків : Право, 2025. С. 352–369.
Poliienko, A. (2025). Volonterskyi rukh v Ukraini v umovakh rosiisko-ukrainskoi viiny yak proiav solidaryzatsii hromadianskoho suspilstva [The volunteer movement in Ukraine during the Russian-Ukrainian war as a manifestation of civil society solidarity]. *Hromadianske suspilstvo Ukrainy: stan i perspektyvy rozvytku v umovakh rosiisko-ukrainskoi viiny – Civil society of Ukraine: State and prospects of development in the conditions of the Russian-Ukrainian war*. 352–369. Kharkiv, Ukraine [in Ukrainian].
19. Про волонтерські практики Чернігівщини для студентів ННІ психології та соціальної роботи (проект «Рука допомоги»). *Чернігівський національний педагогічний університет імені Т. Г. Шевченка*. URL: <https://cutt.ly/1txbqzuQ>.
Pro volonterski praktyky Chernihivshchyny dlia studentiv NNI psykhohohii ta sotsialnoi roboty (proiekt «Ruka dopomohy») [About volunteer practices of Chernihiv region for students of the Institute of Psychology and

- Social Work («Helping Hand» project). *T. H. Shevchenko National University «Chernihiv Colehium»*. Retrieved from: <https://cutt.ly/1txbqzuQ> [in Ukrainian].
20. Пугач С. С., Візніук І. М., Пайкуш М. А., Долинний С. С. Волонтерська діяльність як чинник професійного становлення та розвитку громадянського суспільства в умовах соціальних трансформацій. *Педагогічна академія: наукові записки*. 2025. № 20. URL: <https://cutt.ly/mtxv6dcK>.
Puhach, S. S., Vizniuk, I. M., Paikush, M. A., & Dolynnyi, S. S. (2025). Volonterska diialnist yak chynnyk profesiinoho stanovlennia ta rozvytku hromadianskoho suspilstva v umovakh sotsialnykh transformatsii [Volunteer activity as a factor of professional development and civil society growth in conditions of social transformations]. *Pedahohichna akademiia: naukovy zapysky – Pedagogical Academy: Scientific Notes*. 20. Retrieved from: <https://cutt.ly/mtxv6dcK> [in Ukrainian].
21. Тонкаль А. Селище Мала Дівиця Прилуцького району Чернігівської області в умовах повномасштабної російської агресії. *Війна, наука та емоції: від інтерв'ю до пам'ятстворення*. 2025. С. 271–275. DOI: <https://doi.org/10.52323/2025u-0019006>.
Tonkal, A. (2025). Selyshche Mala Divytsia Prylutskogo raionu Chernihivskoi oblasti v umovakh povnomashtabnoi rosiiskoi ahresii [Village Mala Divytsia of Pryluky district of Chernihiv region during the full-scale Russian aggression]. *Viina, nauka ta emotsiyyi: vid intervyyu do pamvattetvorennia – War, science and emotions: From interview to memory-making*. 271–275. Retrieved from: <https://doi.org/10.52323/2025u-0019006> [in Ukrainian].
22. «Головне – підтримка»: у Чернігові футболісти передали кошти для пораненого захисника. *Cheline*. 2025. 26 вересня. URL: <https://cutt.ly/8txv41z8>.
«Holovne – pidtrymka»: u Chernihovi futbolisty peredaly koshty dlia poranenogo zakhysnyka [«The main thing is support»: football players in Chernihiv donated funds for a wounded defender]. (2025, September 26). *Cheline*. Retrieved from: <https://cutt.ly/8txv41z8> [in Ukrainian].

Poliienko Andrii

<https://orcid.org/0009-7704-1601>

PhD student of the History of Ukraine, Archaeology,
and Local History Department,

T.H. Shevchenko National University «Chernihiv Colehium»,
(Chernihiv, Ukraine) E-mail: apol08036@gmail.com

STUDENT VOLUNTEERING AS A FORM OF CIVIC ENGAGEMENT AND SOCIAL RESPONSIBILITY
IN THE CONTEXT OF THE RUSSIAN-UKRAINIAN WAR
(A CASE STUDY OF T. H. SHEVCHENKO NATIONAL UNIVERSITY «CHERNIHIV COLEHIUM»)

Purpose of the article. *The purpose of the article is to analyze student volunteer practices as a component of the volunteer movement in the Chernihiv region during the Russian-Ukrainian war (2014-2025) using the case of T. H. Shevchenko National University «Chernihiv Colehium», as well as to determine their role in the formation of civic engagement and social responsibility among young people within regional and institutional contexts.*

Research methodology. *The study is based on the principles of historicism, scientific objectivity, and systematicity. The historical-genetic method was used to identify the causes and factors behind the transformation of volunteer activities during the Russian-Ukrainian war. The historical-comparative method made it possible to compare forms of volunteer activity in different periods of the war, particularly before and after 2022. The oral history method was applied to record the experiences of participants in the volunteer movement. The case study method enabled an analysis of the activities of T. H. Shevchenko National University «Chernihiv Colehium» as one of the centers of the volunteer movement in the Chernihiv region. The application of these methods provides a comprehensive analysis of student volunteering as a historical phenomenon.*

Scientific novelty. *The study introduces new empirical materials into academic discourse, highlighting student volunteering as an institutional component of the regional volunteer environment during the Russian-Ukrainian war. It demonstrates the transformation of student volunteering into a sustainable form of civic engagement and emphasizes the role of oral history as a source for studying everyday life and social mobilization in wartime.*

Conclusions. *Student volunteering in the university environment represents an important component of the regional volunteer movement and develops through cooperation with local communities and civil society organizations. Since 2022, it has become more structured and value-driven, focusing on supporting the military, assisting civilians, and preserving the memory of wartime events. The experience of the university highlights the role of higher education institutions as key actors in civic mobilization and in fostering social responsibility among young people. The collected oral history materials constitute a valuable source base for further research on the regional dimension of the Russian-Ukrainian war. Future research should focus on local volunteer initiatives and the role of universities in processes of civic mobilization and wartime everyday life.*

Key words: *volunteering, student youth, civic identity, social responsibility, Russian-Ukrainian war, oral history.*

Стаття надійшла до редакції 15.12.2025 р.

Рецензент: Рецензент: доктор педагогічних наук, професор **Тамара Янченко**